bare uitdrukkingen vervangen; de volgorde der behandelde onderwerpen hier en daar omgezet; de titels van enkele hoofdstukken en onderdeelen veranderd.

* * *

Zooals wij STEKETEE's BESCHOUWINGEN in het door de GOSLINGA's uitgegeven boek nu voor ons hebben, zijn zij verdeeld over XIII hoofdstukken, waarin ieder dan weer een aantal onderdeelen heeft.

Ik laat de titels dier hoofdstukken hier volgen:

I Inleiding, II Theorie der Kennis, III Enkele hoofdbegrippen, IV Stof en Geest, V De Ziel, VI Het Theistisch Godsbegrip, VII God en Wereld, VIII Pantheisme, IX De Philosophie van het Onbewuste, X Pessimisme en Optimisme, XI Vrijheid en Noodzakelijkheid, XII Wilsvrijheid en Zonde, XIII Godsdienst, Christendom, Geloof.

Reeds de voor mijn LEESTAFEL in de HERAUT beschikbare ruimte verbiedt van deze XIII hoofdstukken zelfs ook maar een kort overzicht te geven. Toch wil ik trachten van STEKETEE's philosophie een denkbeeld bij te brengen.

'n Volledig in al zijn deelen en onderdeelen uitgebouwd systeem van wijsbegeerte zijn deze BESCHOUWINGEN zeker niet. De grondtrekken van zulk 'n systeem zitten er echter, gelijk reeds uit mijn opgave der hoofdstukken kan blijken, wel in. Immers bij 'n *Inleiding*, waarin over het wezen der wijsbegeerte wordt gehandeld, zit er in 'n *kenleer*, 'n *metaphysica* of »prima philosophia" en daaraan onderschikt, wat men zou kunnen noemen: 'n *philosophie der natuur* en 'n *philosophie van den geest*.

* * *

De beteekenis, die voor ons christenen STEKETEE's Philosophie heeft, is, dat zij metterdaad is een christelijke philosophie, zij het dan ook slechts in grondtrekken. Die beteekenis springt in het oog voor wie bedenkt, dat er ook een vóór-christelijke en een anti-christelijke Philosophie is.

STEKETEE was, zooals de GOSLINGA's hem noemen, 'n »christen-denker«. Deze samenkoppeling is daarom zoo mooi, omdat zij zoo echt is.

Hij was 'n »denker«.

In hem was de »zoekenszucht«, de uit verwondering geboren belangstelling in het vinden van een, zijn verstand en gemoed bevredigende wereld- en levensbeschouwing is daarentegen ook op zichzelf, — 'n Duitscher zou zeggen »an sich", — altijd *subjectief*. Vandaar de verschillende, vaak tegenstrijdige stelsels van wijsbegeerte. Zeker, moet men ook dit niet overdrijven. Terecht schreef STEKETEE: »De philosophie steeds à refaire, dit is niet juist gezegd: dat wat aan de waarheid ontwonnen is blijft, maar het geldt van de stelsels« (p. 134). Met dit al is er geen, ook in dien zin *objectief* stelsel van wereld- en levensverklaring, dat het aan alle denkende menschen zou bevredigen. Er is geen algemeen geldende wijsbegeerte, al blijft ook het zoeken daar naar een ideaal, een leidende idee.

Het wil mij dan ook voorkomen, dat STEKETEE zelfs te ver gaat en een *subreptie* begaat waar hij op p. 10 schrijft: »Nu wordt in den godsdienst de objectieve waarheid aangenomen of geloofd, welke de philosophie wil zoeken«.

Hier toch geeft hij aan *objectief* een tweeërlei zin.

De *objectieve* waarheid immers, welke de wijsbegeerte wil zoeken, is niet anders dan die waarvan alle menschen zich het tegendeel niet zouden kunnen denken, maar de *objectieve* waarheid der religie, der Christelijke religie is niet anders dan de door God geopenbaarde overeenstemming tusschen denken en zijn. Laat mij er echter aan toevoegen, dat STEKETEE hier zichzelf terstond corrigeert, wijl hij er op laat volgen: »Maar men ziet, waar het theorema der kennis heeft te beginnen; men ziet aangegeven, dat de mensch vindt wat hij is, zulk eene waarheid, als hij voor waarheid houdt".

STEKETEE was denker en christen, maar zoo, dat dit geen antithese, maar een synthese was. Zijn wijsbegeerte is daarom een christelijke wijsbegeerte.

BAVINCK zegt het weer zoo goed: »En met die philosophie verbond hij het Christendom. Of liever — want wetenschap en geloof vormden bij hem geen tegenstelling en werden niet uitwendig, door een kunstmatigen band, met elkander vereenigd — Steketee bezag heel de wereld, natuur en geschiedenis en al het zoeken en worstelen der menschen, in het licht der openbaring, sub specie aeternitatis (p. VI en VII).

* * *

Laat mij dit aan twee voorbeelden mogen verduidelijken.

Het eene is uit zijn *kenleer*.

„Vóór het onderzoek der dingen gaat dat van het kenvermogen. Eerst het instrument proeven, voor het werk aangaat!" Met deze Kantiaansch klinkende zinnen begint het hoofdstuk: THEORIE DER KENNIS.

Reeds op p. 5 van zijn INLEIDING schrijft STEKETEE deze woorden: »De eeuwen van het dogmatisme zijn ook voor haar (de philosophie) voorbij; de negentiende eeuw onderscheidt voortreffelijk bewijzen van subjectieve meeningen". Een recensent op vermakelijke wijze den wijsgeerigen met den theologischen term „dogmatisme" verwartend, sprak dezer dagen zijn verwondering er over uit, dat een zoon der Scheiding zóó iets zeggen kon. Zoo in de INLEIDING als in Hoofdstuk II en elders toont STEKETEE in zijn kenleer te rekenen met KANT. Maar, al heeft hij ook van den Koningsberger geleerd, dat de grenzen van ons kenvermogen zich niet verder uitstrekken dan het „waarneembare", dit belet hem niet, óndat hij Christen is, bij den „wedergeboren" mensch het „waarneembare" verder uit te strekken, dan tot het zintuigelijk waarneembare.

Op p. 10 schrijft hij, denkend aan het 3e hoofdstuk van het Johannes-evangelie: „Christus sprak over het vermogen om te kennen met Nicodemus. Onder de gedachten, die voor haar deel de philosophie van het Christendom mogen heeten, is ook deze, dat de kennis door den aard en toestand van hem, die kent, bepaald wordt. Al verder gaande zegt de Meester: de aardsche mensch vat niets meer dan het aardsche en niet — hier is een nieuwe psychologie! — (juister ware nieuwe kenleer) het hemelsche, tenzij hij wedergeboren worde".

* * *

Het andere voorbeeld van de synthese tusschen zijn Wijsbegeerte en zijn Christendom, is uit zijn *metaphysica*, zijn „prima philosophia" of wijsbegeerte, van de in strengen zin, eerste of hoogste beginselen, reeds door ARISTOTELES Theologie genoemd. Ik herinner hierbij, dat hij onder de groote levensvragen ook deze noemde: »Wat of wie is er *achter* de wereld?"

Op p. 6 van de INLEIDING spreekt hij als critisch wijsgeer van den »metaphysischen sprong« als van den sprong in het onbekende en zegt dan, dat waar die sprong wordt gedaan, men tot drie hypothesen kan komen: de materialistische, de pantheistische, de theïstische. »En«, zoo vervolgt hij, »dan wordt het verder de vraag, welke het minst hypothese heeten mag, ander« gezegd, welke het meest waarschijnlijkheid heeft.«

Ook hier gaat weer door het, in mijn vorig artikel aangehaalde woord van den ouderen FICHTE of, om STEKETEE zelf te laten spreken, zooals hij het van zijn Meester geleerd heeft: »de kennis wordt door den aard en toestand van den kenner bepaald.«

Van de drie metaphysische hypothesen heeft voor hem, als wijsgeer, de theïstische de meeste waarschijnlijkheid, en óndat hij christen is, heeft zij voor hem de zekerheid des geloofs.

Op p. 72 heet het: »het is het kenmerk der ware philosophie, aan het geloof de hand te reiken« en op p. 78: „Buiten de grens der bescheidenheid gaat men, waar men, zelve omtrent de hoogste vragen onkundig, het geloof kleineert".

Van het materialisme nu, dat reeds op het einde der vorige eeuw, althans onder de „denkers", vrijwel had uitgediend, neemt hij weinig notitie, maar van het pantheisme, ook dat van v. HARTMANN, vindt men in zijn Beschouwingen een doorgaande bestrijding. Diens in 1869 verschenen hoofdwerk wordt, ook al noemt hij het niet, telkens door hem besproken. v. HARTMANN's »onbewuste wereldgrond" doet hem de schrikkelijke analogie aan de hand van „een sneltrein door een verstandelooze gestookt en bestuurd", p. 122.

Voor STEKETEE, is de God van het Woord, „Die persoonlijk, boven de wereld transcendent en tevens in haar immanent is" (p. 63) — God, zijn God. En van dit Christelijk Theisme zegt hij dat het is „ten eenenmale naar het hart, naar het rein-menschelijk hart. Zooveel als het naturalisme daartegen aandruischt. Wij lichten niet veel op, maar — een God boven de natuur, die ons beminnen kan, is naar de zucht onzer liefde; een God, die ons kennen en doorgronden kan, is, hoe ook onze onreinheid voor Zijne heiligheid huivere, naar den eisch van ons geweten; een God, bij wien wij kracht kunnen vinden om de natuur te beheerschen, zulk een verlangen wij als Verlosser en Heiland. Zulk een die wonderen doen kan, is naar het hart onzer ziel" (p. 68).

* * *

Ik moet het hierbij laten.

Rijk is dit boek aan wat ik zou willen noemen: »Lichtstralen uit de gedachtenwereld van een christen-wijsgeer". Zoo, om iets te noemen, waar hij het Monisme als een anticipatie duidt op wat eerst te wachten is als »het gaat eeuwigen" p. 40. Of ook: »Wij buigen voor het mysterie der Eeuwige Liefde; want wij wisten het niet, maar wij gelooven het, dat zij vermocht te maken, door het dualisme zelf, *een heilig Monisme*".

Ten zeerste kan ik BESCHOUWINGEN VAN EEN CHRISTEN-DENKER, dat den onbekende en miskende zoo pieteit-vol wil doen kennen, ter verhelderring van hun wereld- en levenskijk, aanbevelen aan alle wijsgeerig-geïnteresseerde christenen.

G.

Uit de Pers.

Ook *Hollandia* doet haar stem hooren tegen het drijven, om aan de Theologische School het Doctoraat in de Theologie te verleenen.

Onder het geschrift: Een ongereformeerde actie, schrijft ze het volgende:

We schreven een vorig maal over het door ons betreurde feit, dat aan de vergadering der Kerken in de aanstaande Generale Synode wordt opgedrongen de discussie over het verleenen van het Doctoraat in de Theologie, — een vraagstuk, dat in het geheel geen kerkelijk vraagstuk is.

Een kerkelijk Doctorenambt bestaat niet in onze Gereformeerde Kerken. Niemand stelt ook voor, het in te stellen. Werd dit voorgesteld, en werd zulk een ambt ingesteld, dan zouden we hierin met iets *geheel anderaartigs* te doen hebben dan met het Doctoraat in de Theologie, dat door een Hoogeschool verleend wordt.

Houden de Kerken zelf om bizondere redenen nog een Theologische School in stand, dan doen zij dit niet opdat er Doctoren in de Theologie zullen komen, en veel minder met het oog op een kerkelijk Doctorenambt, maar alleen met het oog op het kerkelijk ambt van den Dienst des Woords, wijl zij theologische vorming voor den Dienst des Woords noodig achten, en hierom als regel vorderen, dat wie tot een kerkelijk examen voor den Dienst des Woords komt, den graad van Candidaat in de Theologie.

Maar dan hebben zij ook door hun Theologische School slechts tot dien graad op te leiden. En over het verleenen van een Doctoralen graad in de Theologie, welken graad de Kerken voor hun ambt van Dienaar des Woords van niemand vorderen, en welke graad in hun ambt of voor hun ambt als zoodanig niet de allergeringste bevoegdheid, waardigheid of onderscheiding geeft, hebben de Kerken dan ook geen enkel woord te spreken.

Indien de Kerken hun eigen beteekenis en roeping inzien, — en dat, terwijl in onzen gewichtigen tijd over die beteekenis, roeping en taak der Kerken zooveel te spreken valt en zoo ernstig behoort gehandeld te worden, zoo zullen de Kerken in het besef van eigen waardigheid over die vraag van het verleenen der Doctorale waardigheid door de Theologische School geen enkel woord verspillen.

De Kerken zullen dan haar eigen zaken doen.

Voor ons gevoel en inzicht worden de Gereformeerde Kerken vernederd en misbruikt, door hen bezig te willen doen zijn met vragen, die het verleenen van een Doctoralen graad aan een Hooge School raken.

Het leven lijdt in onzen tijd op allerwijze schrikkelijk doordat de één zich bemoeit met des anders doen, en doordat iedereen wil doen wat tot eens anders qualiteit en ambt behoort, terwijl de eigen taak niet ernstig en met inspanning van alle krachten behartigd wordt.

Niemand wordt in zijn waardigheid verhoogd, door te gaan bedisselen, wat eens anderen is, — maar hij wordt door al zulk gedoe juist in zijn waardigheid vernederd. Hij is er zoo zelf mee de oorzaak van, dat een ander ook in zijn zaken de hand steekt en wederkeerig daardoor eigen ambt en kwaliteit vernedert en verzwakt.

Men klaagt over verflauwing der grenzen. — en met reden. Op allerlei wijze, niet alleen op het gebied der beginselen, maar ook in de praktijk van het leven, brengt die verflauwing der grenzen allerlei verwoesting. Vrouwen willen ook mannen zijn, en onderdanen willen overheid spelen. De Maatschappij wil Staat zijn, en de Staat Maatschappij. Straks moeten de misdadigers nog rechters worden. Alles moet ineenvloeien. En zoo zal alles ondergaan.

Wij, Christenen, doen aan groote ongerechtigheid mee, indien wij dit bedrijf sterken.

God heeft ons in zijn Woord anders geleerd; en wij moeten dan ook in het groote menschenleven een heel andere houding aannemen dan de beweging des tijds, die geen ordinantiën Gods kent.

Zeker, het menschenleven is één, en het heeft als zoodanig met alle kwaliteiten en levenskringen te maken. Daarom moet er tusschen die kwaliteiten en kringen verband en wisselwerking zijn. Er is zoo ook een onderling opzicht in zedelijken zin en naar het recht van waarheid en gerechtigheid.

Maar God de Heere heeft aan al zijn schepselen, aan al zijn menschen, aan alle kwaliteiten en levenskringen, ieder hun eigen ambten gegeven, en deze moeten, elk naar eigen aard en roeping, God dienen naar zijn Woord, en zóo het leven dienen.

Naar dit beginsel en in die richting hebben wij, Christenen, te getuigen, te ijveren, en te arbeiden in onzen tijd; en zoo hebben wij het behoud, de ontwikkeling en verhooging van het leven te zoeken, en de organisatie van het leven te bevorderen en te leiden.

Staat en Maatschappij, School en Kerk, hebben ieder hun eigen terrein. Zij moeten op hun terrein ieder naar eigen roeping vrij werken, om God op dat terrein te dienen; en zoo moeten ze werken ook voor elkaar.

Een Hoogeschool, die de Kerk wil regeeren, en een Kerk, die de zaken der Hoogeschool wil doen, moeten dan ook onzen Christelijken weerstand wekken, wijl zulk bedrijf Gods instellingen en ordeningen niet eerbiedigt, maar se aantast, ondermijnt, verswakt, en schendt. en daarom ongodvruchtig en onheilig is.

Wil de Kerk ook een theologische opleiding, die meer speciaal vormend gericht is op den Dienst des Woords, en oordeelt zij het om goede redenen noodzakelijk, hierin zelf voorziening te zoeken, zoo is zij hierin in haar recht; en wij hebben voor dit recht daarom ook altoos gesproken, speciaal ook door te ijveren voor een samenwerking van zulk een vorming door de zorgen der Kerk met de universitaire theologische opleiding.

Men heeft dit echter tegengestaan.

En thans gaat het sienderoogen een geheel verkeerden kant op.

Het theologisch Doctoraat eener Hoogeschool is een puur *wetenschappelijke* waardigheid. De Hoogeschool verleent die waardigheid alleen op *haar* terrein, op het terrein der *Wetenschap*. Het is de waardigheid, waardoor iemand op *wetenschappelijk* gebied, en op dát gebied alleen, rechten heeft, namelijk de bevoegdheid om op dat terrein, en dus als *wetenschappelijk* man, te spreken en Hooger Onderwijs te geven. Niets anders, niets meer, maar ook niets minder.

Dit recht der Wetenschap, dit *eigen* recht der Hoogeschool, als School van *Wetenschap*, behoort door wie God in zijn ordeningen eert, erkent, geëerbiedigd, en met kracht gehandhaafd te worden.

En naar de *eenheid* der Wetenschap, die haar van *God* gegeven is, behoort de Christelijke ijver hier voor de Wetenschap te vorderen een *Universiteit*, waarin de verschillende Wetenschappen ook samen instaan en waken voor de deugdelijkheid hunner Doctorale graden. Liefst ook moesten de Universiteiten hierin verband houden met elkaar.

Anders dreigen die graden van inhoud en waarde beroofd te worden. En zoo zou de Wetenschap worden omlaag gehaald.

Wij doen aan dit verlagen der Wetenschap, en van haar *eigen recht* van God, in geen enkel opzicht en onder geen voorwaarde mee. En we waarschuwen de Kerken, dat zij dit pad, dat met Gods ordening in strijd en daarom onheilig is, niet instaan, en er geen enkelen voetstap op zetten.

Helaas dringt de thans bezige actie voor de Theologische School de Kerken naar dien weg heen.

Die actie zelf wordt hierdoor, in onderscheiding van de te goeder trouw overeengekomen zorg voor de Theologische School, *anderszins*. Zij is bezig, een *ongereformeerde* actie te worden. En zij gaat zoo den *tegenstand* vorderen der Gereformeerde Kerken.

De waarheid *moet* hierin gezegd worden.

De huidige actie draagt het teeken, dat de Theologische Wetenschap, als *Wetenschap*, in haar eigen *recht en vrijheid* opgevorderd en in haar weren vernietigd wordt door de Kerken.

Deze actie scheidt en snijdt hiermee de Theologie als Wetenschap van de andere Wetenschappen af.

Zij rukt hiermee den Christelijken wortel onder de andere Wetenschappen weg.

Zij ontzegt hiermee aan de Theologie als Wetenschap haar recht en haar roeping in den kring der Wetenschappen.

En zij eischt voor de *Kerken* het recht om, als Kerken, de Theologie als *haar* Wetenschap te doceeren, en den wetenschappelijken graad van Doctor in de Theologie te verleenen.

Jawel, de Kerken zullen dit dan nog niet doen in een lidmaten-vergadering maar in een Theologische School, die de Kerken onderhouden, maar die »Theologische School" zijn dan toch eigenlijk (hocus pocus!) de Kerken zelf, en de verleening van het Doctoraat in de Theologie als Wetenschap is dan ook een handeling van *de Kerken zelf*.

Noodzakelijk is de consequentie hiervan dat de Kerken het recht tot verleenen van dien graad van Doctor in de Wetenschap der Theologie vorderen voor zich *alleen*.

Want óf dit recht behoort aan de Wetenschap als *Wetenschap*, óf het behoort aan de Kerk als *Kerk*.

De ondergang van elke Christelijke Universiteit, van elke Gereformeerde Universiteit, en van onze Vrije Gereformeerde Universiteit, is van deze zóo zich onthullende actie voor de Theologische School het zeer noodzakelijke gevolg.

Het is daarom thans de tijd, dat de Kerken, als *Gereformeerde* Kerken, deze actie principiëel en met kracht *weerstaan*. En dat zij met geheel deze actie *breken*.

De verantwoordelijkheid der Gereformeerde Kerken is te groot, dan dat hierin verschuiling, goedpraterij of zwakheid hun anders dan tot schande zou zijn!

Gaat de actie voor de Theologische School en van de Theologische School in de thans doorgezette richting voort, in plaats van voor het *Gereformeerde* beginsel te wijken, dan geldt voor de Kerken als Gereformeerde Kerken de dure verplichting, om thans onverholen en publiek die actie te verfoeichenen, alle verantwoordelijkheid er voor verre van zich te werpen, en *daarom* de Theologische School los te laten.

Noort mogen de Kerken aan de Vrije Universiteit eenige heerschappij over de Kerken toestaan.

Ook hierin moeten zij moedig zijn als een jonge leeuw!

Maar in het huidig geding moeten zij als Kerken van Christus, als Gereformeerde Kerken, in Gods Naam, in het volle licht, het schild der eere van het *Gereformeerde* beginsel opheffen over de Vrije Gereformeerde Universiteit.

Voor dit woord brengen we haar dank.

Officieele Berichten.

De Kerkeraad der Geref. Kerk te Zuidwolde (Gron.) maakt door dezen aan belanghebbenden bekend, dat collectanten, die eene aanbeveling van den Kerkeraad begeeren, haar minstens vier weken van te voren moeten aanvragen.

De Kerkeraad voornoemd:

R. S. WIGBOLDUS, *scriba*.

* * *

Aan de diaconieën der Geref. Kerken is het volgende schrijven verzonden:

In de maand September a.s., waarschijnlijk Woensdag 16 September, zal D.V. te Amsterdam de 26e Centrale Diaconale Conferentie der Geref. Kerken plaats hebben. Ter vaststelling van de agenda wordt u door deze vriendelijk uitgenoodigd, de punten van behandeling te willen opzenden vóór 1 Augustus a.s. aan het adres van den 1en secretaris, welke agenda u dan zoo spoedig mogelijk zal geworden.

Het comité:

P. J. J. MEIJ, voorzitter, Arnhem.
J. H. KOK, vice-voorzitter, Kampen.
W. v. D. LINDEN, 2e secretaris, Utrecht.
J. ANDRIESSEN, penningmeester, Groningen.
Mr. A. J. L. v. BEECK CALKOEN, 's-Hage.
J. BIJLENGA, Leeuwarden.
H. D. L. DEN ENGELSE, Zevenbergen.
Jb. DE GRAAFF, Schoten.
M. QUAKKELAAR, Goes.
A. T. VEENINGA, Assen.
R. BROEKHUIZEN, 1e secretaris, Meppel.

Meppel, Juni 1914.

* * *

HERINNERING.

Namens de roepende kerk voor de a. s. Generale Synode herinnert ondergeteekende, dat alle voor deze vergadering bestemde stukken bij hem worden ingewacht *vóór 15 Juli a. s.*; liefst zooveel eerder als mogelijk is.

Dr. J. C. DE MOOR,
Van Blankenburgstraat 32
Den Haag.

* * *

STUDIEFONDS.

Deputaten voor art. 19 K. O. — daartoe aangewezen en gemachtigd door de laatstgehouden Part. Synode van Utrecht — richten zich bij dezen tot jongelingen of ouders en voogden van jongelingen, wier lust het is den Heere te dienen in het Evangelie en die bij hunne studie financieele hulp behoeven, — met het verzoek, zich tot hen te wenden *vóór* 15 Juli e. k. met volledige inlichtingen.

Ds. J. G. MEIJNEN, te Baarn, *praeses*.
Ds. H. BUITENHUIS, te Vreeswijk, *penningm.*
Ds. R. J. AALBERTS, te Baambrugge, *scriba*.

* * *

Generale Kas voor Emeriti-predikanten, pred.s- weduwen en weezen.

Vergadering D. V. Woensdag 29 Juli te Arnhem. Hulpaanvragen van Particuliere Synoden worden, met de noodige toelichtingen, ingewacht vóór 8 Juli aan het adres van ondergeteekende te Renkum.

W. B. RENKEMA,
Secret.-penningmeester.

* * *

Aan de Geref. Kerken in de Prov. Utrecht.

L. S.

Ondergeteekenden deelen de Geref. Kerken in 't algemeen en die der Prov. Utrecht in 't bizonder mede:

1. dat de Partic. Synode van Utrecht van 10 Juni l.l. besloot het Provinciaal Studiefonds (art. 19 K. O.) — tot ondersteuning bij de studie voor den Dienst des Woords — weder in werking te stellen.

2. dat zij als deputaten voor deze zaak ondergeteekenden hebben aangewezen.

3. dat deze deputaten zich reeds constitueerden in de functies hieronder vermeld.

4. dat op de e. v. vergadering der resp. classes Amersfoort, Utrecht en Breukelen hiervan nader mededeeling zal worden gedaan, waarbij uit den aard der zaak het verzoek zal worden gedaan, dat *alle* kerken jaarlijks een collecte zullen houden voor dit fonds.

Ondergeteekende verzoeken echter *nu reeds alle kerken*, dezer Provincie *zoo spoedig mogelijk* de *collecte* voor dit fonds te houden, opdat deputaten *weten* over welke middelen zij kunnen beschikken, en deze zaak *spoedige* uitvoering en voortgang hebbe.

Deputaten voorn.

DS. J. G. MEIJNEN, te Baarn, *praeses*.
DS. H. BUITENHUIS, te Vreeswijk, *penningm.*
DS. R. J. AALBERTS, te Baambrugge, *scriba*.

Buitenland.

Duitschland. Een manifest tegen het monisme.

In Duitschland bestaat een »Kepler-bond," die 8210 leden telt en twee wetenschappelijke tijdschriften uitgeeft, waarvan respectievelijk 9500 en 12000 exemplaren gedrukt worden. Kepler was een belijder van den Christus en een beroemd sterrekundige (1571—1630). Natuurkundigen die het Evangelie belijden, stichtten den bond, die door het uitgeven van brochures en het geven van cursussen hunne beginselen zoeken ingang te doen vinden.

Op 17 April l.l. werd te Frankfort a.M. de jaarvergadering van den bond gehouden. Omtrent het »monisme" werd de volgende verklaring gegeven: Het oude materialisme van Vogt, Büchner en Moleschott, dat het wezen en de beteekenis der geestelijke wereld geheel miskende, is wetenschappelijk overwonnen. De oude dwalingen worden echter in onzen tijd in een nieuwen vorm onder den naam van »monisme" onder het volk gebracht. Het begrip »monisme" beteekent oorspronkelijk het op zichzelf goede streven van den menschelijken geest, om het terrein der wetenschap door één beginsel te laten beheerschen. Maar men is met »Monisme" gaan betitelen hetgeen wij een vulgair monisme noemen, hetwelk gehuldigd wordt in den Duitschen monistenbond, in de kringen der vrijdenkers, enz. Dit vulgair monisme draagt de kenteekenen van het oude materialisme. Het wil dat de natuurwetenschap onze wereldbeschouwing zal bepalen, hetgeen deze wetenschap krachtens haar grond, haar taak en arbeidsmiddelen niet vermag. Zij die dit vulgair monisme voorstaan (Haeckel, Ostwald) dreigen ons de geestelijke cultuurgoederen, het hoogste bezit der menschheid, te ontnemen. Daardoor heeft de Keplerbond aanleiding te verklaren: 1o. Het vulgair monisme heeft geen recht zich aan te dienen als een feitelijk resultaat der natuurwetenschap. Het draagt veeleer het karakter van een op persoonlijke meening en neiging rustende opvatting. 2o. Als werkelijk resultaat van den denkarbeid der onderzoekers en wijsgeeren van alle tijden kan veeleer, voorzoover deze aansluit aan de vorderingen der natuurwetenschap, gelden: a. de natuurwetenschap op zich zelve is niet in staat eene wereldbeschouwing aan de hand te doen; b. de feiten die de natuurwetenschap vaststelde, zijn ten opzichte van wereldbeschouwing en religie neutraal in dien zin, dat men deze feiten erkennen kan, onverschillig of men deze of gene wereldbeschouwing huldigt; c. uit het bovenstaande volgt dat het geloof aan God recht heeft op en vereenigd kan worden met natuurwetenschappelijk denken en dus de vrije baan laat voor elke religieuse werkzaamheid van den menschelijken geest, voorzoover hij zich op zuiver Godsdienstig gebied beweegt. Volgens den eisch van den bond: »Geeft aan de natuurwetenschap, wat der natuurwetenschap, en aan de religie wat der religie is", wijst de Keplerbond de aanmatiging van het vulgair monisme, namelijk dat zijne beschouwing de wetenschappelijke wereldbeschouwing is, beslist af, als in tegenspraak met den werkelijken stand van zaken.

GEMENGD NIEUWS

Een Kinemavoorstelling in Berlijn verboden. Het Oberverwaltungsgericht van Berlijn sprak dezer dagen uit, dat de kinemavoorstelling van »Satan of het drama der menschheid« terecht door den president der politie von Jagow verboden werd, omdat het in het tweede deel in verband met den »Messiase van Klopstock de lijdensgeschiedenis van den Christus ten tooneele voerde. Het O. V. G. overwoog, dat de Christelijke religie een deel der openbare orde in den geest van het Algem. Landrecht vormt, welke door de politie moet beschermd worden. Door het opvoeren van de films was een krenking van Godsdienstige gevoelens te verwachten. Godsdienstig-gevoelende personen zouden in hunne gevoelens grof gekwetst worden, wanneer de levens- en lijdensgeschiedenis van Christus, die den grondslag der Chr. religie vormt, in een Kinematograaf-theater opgevoerd werd. Hierbij komt, dat sommige scènes al te realistisch, niet in overeenstemming met de heiligheid van de stof, op het tooneel gebracht worden. Aan deze voorstellingen zou een deel der toeschouwers te recht ergernis nemen. Het feit, dat de film ook dingen voorstelt, die uit technisch en artistiek oogpunt voortreffelijk mogen heeten, kon in het oordeel van het O. V. G. geen verandering brengen.

* * *

Te Brussel is in een socialistischen boekhandel het Evangelie van Mattheus verschenen. Men wil het als een propagandamiddel verspreiden.

* * *

Uit de Portugeesche Congo. De gevangeneming van den predikant van San Salvador, J. S. Bowskill, is een ernstig incident, waaruit blijkt welk een wanbestuur er in de Portugeesche Congo gevonden wordt. Er heerscht verwarring door het geheele land, terwijl zij, die in het belang van vrede en rust arbeidden, door de regeering slecht behandeld worden. Van Portugeesche zijde wilde men den arbeid der inboorlingen exploiteeren; er werd echter tegen deze onderdrukking gewaagend. Men meldt nu, dat de inboorlingen uit vrees in de bosschen en in het kreupelhout zijn gevlucht en dit in het ongezonde jaargetijde. De besturende ambtenaren hebben hierop geantwoord met het verbranden hunner steden, terwijl ook de Christelijke kerken, die door de inboorlingen werden gebouwd, benevens alle boeken en zaken, noodig voor den eeredienst, ten vure gedoemd werden.

Wanneer wij dit bericht niet uit zulk een goede bron (»The Christian«) hadden gekregen, zouden wij aan overdrijving denken.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

DE SPEELMAN.

XII.

OP DEN WEG.

Geruimen tijd bracht ik zoo in 't onzekere door, bijna altijd over die ééne zaak nadenkende, gelijk het bij zieken meer gebeurt. Mijn genezing ging zeer langzaam. Want het is gelijk Salomo zegt: Een blij hart zal een medicijn goed maken. Toch werd ik allengs beter, maar vreemd genoeg, het gaf mij geen rechte vreugde, omdat ik nog steeds in het ongewisse verkeerde.

Dat duurde voort, tot ik eens op de gelukkige gedachte kwam, mijn hart uit te storten voor mijn lieve moeder, die mij steeds trouw verzorgde. Had ik dat maar eer gedaan! Want zij hielp mij dadelijk, door eenvoudig te zeggen: »Ik geloof beste jongen, dat je zoo wel over het een als over het andere bedroefd zijt, en dat is heel goed te begrijpen. Maar onderzoek je zelf eens goed, wat de voornaamste reden is van je droefheid. Bedenk er wel bij, dat het aardsche leed toch altijd een gevolg is van de zonde, en dat dus in die de voornaamste oorzaak schuilt".

Deze woorden brachten mij weer tot geheel nieuwe gedachten. Weldra kwam ik tot de ontdekking, dat eigenlijk de droefheid der wereld bij mij nog hoofdzaak was. Dikwijls kwamen mij nu in de gedachten de laatste twee regels van een versje dat ik in mijn jeugd gelezen had. Daarin wordt tot vele naamchristenen gezegd:

Mocht gij op 't aardrijk eeuwig bouwen,
Gij liet den Heer Zijn hemel houen.

De tuinmansvrouw moest glimlachen, maar kon niet nalaten te zeggen:

»Dat is toch eigenlijk wel waar van ons allen. Zoolang de Heere onze oogen niet opent, zijn wij blind voor het hoogste goed, en zien alleen op de aardsche dingen. Geen wonder dat het u ook zoo ging«.

Maar gelukkig bleef het zoo niet, en ik begreep ook zelf dat het anders met mij moest worden, en bad den Heere het daartoe te leiden. Het behaagde Hem dit te doen en wel door middel van onzen predikant, die mij trouw kwam bezoeken.

Op zekeren dag toen hij weer veel met mij gesproken had, vertelde ik hem eerlijk dat ik nog altijd niet kon inzien wat ik bijzonder verkeerd is gedaan had. Ik was toch altijd oppassend geweest, had voor mijn ouders gezorgd, niemand kon iets kwaads van mij vertellen en zoo meer. Wel had ik vroolijk geleefd en mij om ernstige dingen weinig bekommerd, maar dat deden er zoo velen, die toch brave, beste menschen werden. Wat was er nu eigenlijk waardoor ik verkeerd gedaan had.

De dominé glimlachte en zei:

»Geef mij even den Bijbel«,